

DE SPE

QUÆSTIO UNICA

DE SPE

(In quatuor articulos divisa.)

Primo enim quæritur, utrum spes sit virtus; 2° utrum spes sit in voluntate sicut in subjecto; 3° utrum spes sit prior caritate; 4° utrum spes sit solum in viatoribus.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum spes sit virtus.* (II-II part., quæst. xvii, art. 1.)

Quæstio est de spe; et primo quæritur, utrum spes sit virtus. Et videtur quod non. Virtus enim non se habet ad bonum et malum, sed ad bonum tantum; unde et Augustinus dicit in libro de lib. Arbitr. (cap. xviii et xix), quod virtute nullus male utitur. Sed spes se habet ad bonum et malum: quidam enim habent bonam, quidam malam spem. Ergo spes non est virtus.

2. Præterea, virtutem Deus operatur in nobis sine nobis, ut supra dictum est; et sic patet quod nulla virtus est ex meritis, sed præcedit merita. Sed spes est ex meritis: est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia et meritis proveniens, ut Magister dicit, xxvi dist., lib. III Sent. Ergo spes non est virtus.

3. Sed dicendum, quod spes præsupponit merita non in actu, sed in habitu. — Sed contra, habitus qui est principium merendi, est caritas. Sed spes non præsupponit caritatem, sed præcedit eam: dicitur enim Matth., i, in Glossa, quod spes generat caritatem. Ergo spes non præsupponit merita in habitu.

4. Præterea, virtus est dispositio perfecti, secundum Philosophum in VI Physic. (comm. xvii et xviii); unde et in IV Eth. (cap. v) probat, quod verecundia non est virtus, quia est imperfecti. Sed spes est dispositio imperfecti, quia est distantis a bono. Ergo spes non est virtus.

5. Præterea, nulla passio est virtus: quia passionibus nec

laudamur nec vituperamur, ut dicitur in II Ethic. (cap. v, circa med.). Sed spes est una de quatuor principalibus passionibus. Ergo spes non est virtus.

6. Sed dicendum, quod spes quæ est passio, non est virtus, sed aliquid ad mentem pertinens. — Sed contra, omnes passionibus appetitus sensitivi habent aliquid simile in mente: sicut enim est spes et amor appetitus sensitivi et intellectivi; ita etiam et desiderium et delectatio, et alia hujusmodi. Sed in aliis passionibus præter amorem non sumuntur nomina virtutum. Ergo neque aliqua virtus debet dici spes.

7. Præterea, tria sunt genera virtutum: sunt enim quædam virtutes morales, quædam intellectuales, quædam theologice. Sed spes non est virtus moralis, quia non reducitur ad aliquam cardinalium virtutum: nec etiam virtus intellectualis, quia non pertinet ad vim cognitivam, sed appetitivam: nec etiam est virtus theologica: quia theologice virtutis non est esse in medio, sed in extremo, secundum illud Deut., vi, 5: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Spes autem medium tenet inter præsumptionem et desperationem.

8. Præterea, virtus, maxime theologica, est quoddam donum supernaturale divinitus nobis infusum. Sed ad sperandum beatitudinem æternam non indigemus aliquo dono supernaturali: quia, cum bonum naturaliter moveat appetitum, summum bonum, quod est beatitudo, maxime naturaliter appetitum movebit. Ergo spes non est virtus.

9. Præterea, actus caritatis est perfectior quam actus spei. Sed ad actum caritatis potest natura creata absque dono gratiæ, secundum illorum opinionem qui dicunt, quod homo et Angelus in naturalibus creati Deum supra se et supra omnia dilexerunt; quod videtur esse actus caritatis. Ergo multo magis potest aliquis in actum spei sine dono gratiæ. Ergo spes non est virtus.

10. Præterea, virtus, secundum Philosophum in I Ethic. (cap. x, in med.), est omni arte certior. Sed hoc non competit spei: causatur enim ex gratia et meritis, quæ sunt incerta, secundum illud Eccl., ix, 4: *Nemo scit utrum sit dignus odio, vel amore*. Ergo spes non est virtus.

11. Præterea, omnis virtus potest esse in caritate. Spes autem (1) importat distantiam, caritas autem unionem, secundum illud quod Dionysius dicit in iv cap. de divinis Nominibus, quod amor est vis unitiva. Ergo spes non est virtus.

12. Præterea, omnis plenitudo gratiarum et virtutum fuit in Christo, secundum illud Joan., i, 14: *Vidimus eum... plenam gratiæ et veritatis*. Sed spes non fuit in Christo: qui enim videt, non sperat, ut habetur Rom., viii. Ergo spes non est virtus.

(1) *Id.* enim.

13. Præterea, virtus causat delectationem in actu. Sed spes e contrario causat afflictionem, secundum illud Proverb. XIII, 12 : *Spes quæ differtur, affligit animam*. Ergo spes non est virtus.

14. Præterea, virtus per se habet delectationem, ut dicitur in I Eth. (cap. VIII). Spes autem et memoria non sunt delectabilia secundum se, ut dicitur in II Metaph. Ergo spes non est virtus.

15. Præterea, nulla virtus facit actum malum. Sed spes facit actum malum, quia facit actum difficilem. Ergo spes non est virtus.

16. Præterea, spes est expectatio quædam, ut dictum est. Expectatio autem importat distantiam. Ergo maxima spes importat maximam distantiam a bono sperato, quod est beatitudo. Sed maxima virtus non habet maximam distantiam a beatitudine; immo facit maximam propinquitatem ad ipsam. Ergo spes non est virtus.

17. Præterea, sicut est spes futurorum, ita est memoria præteritorum. Sed memoria præteritorum non est virtus. Ergo nec spes futurorum.

Sed contra, per virtutes in beatitudinem introducimur: nam felicitas virtutis est præmium, ut dicitur in I Ethic. (cap. IX). Sed spes introducit in beatitudinem: dicitur enim ad Hebr., VI, quod habemus spem incedentem, et incedere facientem ad interiora velaminis, idest ad beatitudinem celestem, ut Glossa (interlin.) ibidem exponit. Ergo spes est virtus.

Præterea, I ad Corinth., XIII, 13 : *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria hæc*. Sed fides, et caritas sunt virtutes. Ergo et spes.

Præterea, Gregorius in I Moralium (cap. XXVIII) dicit, quod per tres filias Job significantur hæ tres virtutes: fides, spes et caritas. Ergo est virtus.

Præterea, præcepta legis dantur de actibus virtutum. Sed multa præcepta dantur de actu spei; dicitur enim in Psal. XXXVI, 3 : *Spera in Deo, et fac bonitatem*. Ergo spes est virtus.

Respondeo dicendum, quod quia habitus cognoscuntur per actus, et actus per objecta; ad cognoscendum an spes sit virtus, oportet considerare de ratione actus ejus. Manifestum autem est quod sperare importat motum quemdam appetitivæ virtutis tendentem in bonum; non quidem ut jam habitum, sicut gaudium et delectatio; sed tamquam assequendum, sicut etiam desiderium et cupiditas. Differt tamen spes a desiderio in duobus. Primo quidem, quia desiderium est communiter cuiuscumque boni; et ideo attribuitur concupiscibili: spes autem est boni ardui, quod difficile est assequi; et ideo attri-

buitur irascibili. Secundo, quia desiderium est alicujus boni absolute, absque consideratione possibilitatis et impossibilitatis illius; sed spes tendit in aliquid bonum, sicut in id quod est possibile adipisci: importat enim in sui ratione quandam securitatem adipiscendi. Ergo sic in objecto spei quatuor considerantur. Primo quidem, quod sit bonum; per quod differt a timore. Secundo, quod sit boni futuri; per quod differt a gaudio vel delectatione. Tertio, quod sit boni ardui; per quod differt a desiderio. Quarto, quod sit boni possibilis; per quod differt a desperatione. Est autem possibile aliquid haberi ab aliquo dupliciter: uno modo per propriam potestatem; alio modo per auxilium alterius: nam quæ per amicos suntabilia, aliquid potestabilia dicimus, ut patet per Philosophum in III Ethicorum (cap. III, a med.). Sic igitur quandoque sperat homo aliquid adipisci per propriam potestatem, quandoque vero per auxilium alienum; et talis spes expectationem habet, inquantum homo respicit in auxilium alterius; et tunc necesse est quod motus spei feratur in duo objecta: scilicet in bonum adipiscendum, et in eum cuius auxilio innititur. Summum autem bonum, quod est beatitudo æterna, homo adipisci non potest nisi per auxilium divinum, secundum illud Roman., VI, 23 : *Gratia Dei vita æterna*; et ideo spes adipiscendi vitam æternam habet duo objecta; scilicet ipsam vitam æternam, quam quis sperat; et auxilium divinum, a quo sperat: sicut etiam fides habet duo objecta: scilicet rem quam credit, et veritatem primam, cui correspondet. Fides autem non habet rationem virtutis, nisi inquantum inhaeret testimonio veritatis primæ, ut ei credat quod ab ea manifestatur, secundum illud Genes., XV, 6 : *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam*; unde et spes habet rationem virtutis ex hoc ipso quod homo inhaeret auxilio divinæ potestatis ad consequendum vitam æternam. Si enim aliquis inmitteretur humano auxilio, vel suo vel alterius, ad consequendum perfectum bonum absque auxilio divino, esset hoc vitiosum, secundum illud Hierem., XII, 5 : *Maledictus homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum*. Sic igitur, sicut formale objectum fidei est veritas prima, per quam sicut per quoddam medium assentit his quæ creduntur, quæ sunt materiale objectum fidei; ita etiam formale objectum spei est auxilium divinæ potestatis et pietatis, propter quod tendit motus spei in bona sperata, quæ sunt materiale objectum spei. Sicut ergo ea quæ creduntur materialiter, omnia referuntur ad Deum, quamvis aliqua eorum sint creata; sicut quod credimus omnes creaturas esse a Deo, et corpus Christi esse a Filio Dei assumptum in unitate personæ; ita etiam omnia quæ materialiter sperantur, ordinantur in unum finale speratum, quod est fructus Dei; in ordine enim ad hanc fructuonem speramus adjuvari a Deo

non solum spiritualibus, sed etiam corporalibus beneficiis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod spes secundum quod inhaeret divino auxilio, non potest se ad malum habere; nullus enim potest nimis de Deo sperare. Sed quod aliquis male speret, hoc contingit, quia non inhaeret Deo, sed suae virtuti, vel falsae opinioni; puta cum praesumat se salvandum, etiam in peccatis perseverans.

AD SECUNDUM dicendum, quod cum dicitur spes esse expectatio futurae beatitudinis ex gratia et meritis proveniens; dupliciter potest intelligi. Uno modo ut expectatio intelligatur ex meritis provenire ex parte expectantis; ut, scilicet, expectatio talis causetur in homine ex praecedentibus meritis; et in hoc sensu procedit objectio, qui falsus est. Alio modo potest intelligi expectatio esse ex meritis ex parte rei expectatae; et hic est sensus verus; expectamus enim quod per gratiam Dei et bona merita beatitudinem consequamur.

AD TERTIUM dicendum, quod secundum hunc sensum, merita non praecedunt ex necessitate spem nec actu nec habitu; sed praecedunt rem speratam, scilicet beatitudinem; unde potest esse quod sperans non habeat merita nec actu nec habitu, sed solum in proposito.

AD QUARTUM dicendum, quod spes secundum quod refertur ad materiale objectum, est dispositio imperfecti; quia quod speratur, nondum habetur; sed secundum quod respicit objectum formale, scilicet auxilium divinum, sic est dispositio perfecti; in hoc enim consistit perfectio hominis ut Deo inhaereat. Et simile etiam est de fide, quae habet imperfectionem, eo quod nondum videt ea quae credit; habet autem perfectionem ex eo quod inhaeret testimonio primae veritatis, et ex hoc est virtus.

AD QUINTUM dicendum, quod spes est passio, secundum quod est motus (1) appetitus sensitivi, cuius objectum Deus esse non potest; et ideo talis spes virtus non dicitur; sed illa quae est motus mentis, quae est capax Dei.

AD SEXTUM dicendum, quod nulla virtus potest denominari proprie ab aliqua passione, nisi theologica. Nam virtutes intellectuales pertinent ad vim cognitivam; passionem autem animae sunt in vi appetitiva; virtutes autem morales constituunt medium in passionibus; unde virtus moralis non nominatur ab aliqua passione absolute, sed a moderatione passionum; sicut temperantia, fortitudo, et similia. Sed motus humanae mentis qualitercumque Deum attingeret, ad virtutem pertinet; et ideo nomina simplicium motuum, sive passionum, adaptantur virtutibus theologis. Et quia virtutum theologiarum objectum est Deus, quod est summum bonum, manifestum est quod passionem quarum objectum est malum, non

(1) *Al.* passio motu.

possunt nominare virtutes theologicas. Similiter etiam, cum virtus theologica pertineat ad statum vitae ante iudicium tantum; passionem quarum objectum est bonum praesens, ut delectatio et gaudium, non sunt nomina aliarum virtutum; sed magis pertinent ad beatitudinem; unde delectatio ponitur una de dotibus beatitudinis; desiderium autem importat quidem motum in futurum, sed sine aliqua praesenti inhaesione vel spirituali contactu ipsius Dei; unde nec desiderium nominat virtutem aliquam. Unde relinquitur quod solum spes et amor nominant theologicas virtutes.

AD SEPTIMUM dicendum, quod ideo virtutes morales consistunt in medio, quia ad virtutem moralem pertinet attingere regulam rationis circa proprium et per se objectum; scilicet circa passionem et operationem humanas. Omne autem regulatum, in quantum est huiusmodi, habet rationem medii; quod autem a regula discedit, aut superfluum aut diminutum est. Dicitur etiam, quod virtus intellectualis consistit in hoc quod attingat verum, quod est bonum intellectus. Veritas autem intellectus humani regulatur et mensuratur ab essentia rei; ex eo enim quod res est vel non est, opinio vera est vel falsa; et ideo etiam virtus intellectualis circa proprium objectum, in medio consistit; ut scilicet hoc apprehendat homo de re quod est, non plus nec minus. Sed virtus theologica habet pro objecto ipsam primam regulam non regulatam; et ideo sufficit qualitercumque attingere regulam ad rationem virtutis; propter quod secundum operationem ad proprium et formale objectum virtus theologica in medio non consistit; sed ex parte materialis objecti potest consistere in medio, et hoc accidit ei; sicut fides catholica in divinis procedit inter haeresim Sabellii confundentis personas, et haeresim Arii substantiam separantis. Et eodem modo ex parte eius quod est materiale, objectum spei consistit in medio; in quantum scilicet aliquis sperat se adipisci beatitudinem sic vel aliter; sed ex parte formalis objecti, quod est auxilium divinum, non consistit in medio; nullus enim potest nimis divino auxilio imitari.

AD OCTAVUM dicendum, quod bonum proportionatum movet appetitum; non enim naturaliter appetuntur ea quae non sunt proportionata. Quod autem beatitudo aeterna sit bonum proportionatum nobis, hoc est ex gratia Dei; et ideo spes, quae tendit in hoc bonum sicut proportionatum homini ad habendum, est donum divinitus infusum.

AD NONUM dicendum, quod diligere Deum super omnia, potest intelligi dupliciter. Uno modo, secundum quod bonum divinum est principium et finis totius esse naturalis; et sic amant Deum super omnia non solum rationalia, sed et bruta animalia, et inanimata, in quantum amare possunt; quia unicuique parti amabilius est bonum totius quam proprium bo-

num; unde naturaliter manus se exponit icui pro salute totius corporis. Sed iste naturalis amor Dei pervertitur ab hominibus per peccatum; unde in statu naturæ integræ poterat homo Deum diligere super omnia secundum modum prædictum. Alio modo potest aliquis diligere Deum super omnia, secundum quod Deus est objectum beatitudinis, et secundum quod fit quedam societas rationalis mentis ad Deum quadam spirituali unitate; et talis dilectio est actus caritatis, in quem nulla creatura potest sine gratia.

AD DECIMUM DICENDUM, quod virtus inclinat in proprium actum per moderationem, sicut Tullius dicit (lib. II de Invent. ante fin.); et ideo certitudo spei et aliarum virtutum non est referenda ad cognitionem objecti vel principiorum, sed ad infallibilem inclinationem in actu.

AD UNDECIMUM DICENDUM, quod caritas facit unionem in affectu; ut scilicet amans reputet amicum quasi se alterum, et Deum plus quam se; potest tamen esse cum distantia reali rei amate; et ita caritas potest esse cum spe.

AD DUODECIMUM DICENDUM, quod spes habet perfectionem quandam cum imperfectione; et ex illa parte qua habet perfectionem, habet perfectam rationem virtutis; et ex hac parte plenissime fuit in Christo; ipse enim plenissime inhæsit divino auxilio; et ex parte ejus quod est imperfectionis, deficit ei spes, sicut et fides.

AD DECIMUMTERTIUM DICENDUM, quod spes non affligit animam, sed magis est causa delectationis, in quantum facit rem speratam quodammodo esse presentem secundum fiduciam adipiscendi; unde et Apostolus dicit Roman., XII, 12: *Spe gaudentes*. Sed dilatio rei speratæ est quæ quandoque affligit.

AD DECIMUMQUARTUM DICENDUM, quod duplex est delectatio; una quidem de objecto actus; alia vero de ipso actu. Prima autem delectatio non est propria virtuti; quia est aliqua virtus ad quam pertinet dolere de suo objecto, scilicet penitentia. Sed secunda delectatio, quæ est de actu, est propria virtutis; quia unicuique habenti virtutem est delectabilis operatio quæ est secundum proprium habitum; unde etiam penitens de dolore gaudet. Sic igitur spes, in quantum causat delectationem de re sperata, non causat delectationem per se, sed per aliquid; id est in quantum facit eam existimare ut presentem. Sed secundum quod causat delectationem de proprio actu, sic per se delectationem causat.

AD DECIMUMQUINTUM DICENDUM, quod facere actum difficilem potest intelligi dupliciter. Uno modo quod faciat difficultatem in actu; et hoc sensu procedebat objecto. Sic autem spes non facit actum difficilem, quia non adhibet difficultatem actui, sed magis minuit. Alio modo potest intelligi facere

actum difficilem, quia propter spem homines aggrediuntur difficilia.

AD DECIMUMSEXTUM DICENDUM, quod distantia a termino ad quem vel a termino a quo, invenitur in quolibet motu; non tamen ex ea motus specificatur, sed potius ex termino; et ideo non sequitur, quod si motus est distantis, major motus magis sit distans: hæc enim scientia arguendi tenet solum in his quæ sunt per se: videmus autem quod motus naturalis quanto magis appropinquat ad terminum, tanto magis intenditur; et similiter etiam est de spe.

AD DECIMUMSEPTIMUM DICENDUM, quod memoria non importat aliquam inhæSIONEM, unde possit habere rationem virtutis, sicut habet spes; et ideo non est simile.

ARTICULUS II. — *Utrum spes sit in voluntate sicut in subjecto.*
H—II, quæst. xviii, art. 1.)

Secundo queritur, utrum spes sit in voluntate sicut in subjecto. Et videtur quod non. Objectum enim spei est bonum arduum. Sed arduum est objectum irascibilis. Ergo spes est in irascibili, et non in voluntate.

2. Præterea, caritas est perfectissima virtutum. Ergo sufficit ad perficiendam unam potentiam. Sed caritas est in voluntate. Non ergo in voluntate est spes.

3. Præterea, ideo non possumus plura intelligere simul, quia intellectus non potest simul informari diversis speciebus intelligibilibus, sicut nec corpus diversis figuris, ut Algazel dicit. Ergo, pari ratione, una potentia non potest simul informari in actu secundum diversos habitus, ut scilicet secundum utrumque actu operetur. Sed simul potest esse actus spei cum actu caritatis. Ergo caritas et spes non possunt esse simul in una potentia. Sed caritas est in voluntate. Spes ergo non est in voluntate.

4. Præterea, spes est certa expectatio. Sed certitudo perfinet ad vim cognitivam. Ergo spes est in vi cognitiva, et non in voluntate.

Sed contra, spes est ex meritis proveniens. Sed merita pertinet ad voluntatem. Ergo spes est in voluntate.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est, spes est virtus theologica; unde ejus objectum est Deus. Nulla autem vis sensitiva potest se extendere ad hoc objectum quod est Deus, quia sensus corporalia non transcendit; et ideo spes non potest esse in aliqua vi sensitiva. Manifestum autem est quod spes ad vim appetitivam pertinet, eo quod objectum ejus est bonum, ut supra, art. præced., dictum est; unde oportet quod sit in vi appetitiva rationis, quæ est voluntas, secundum Philosophum in III de Anima (com. XLIV); unde spes est in voluntate sicut in subjecto. Hujusmodi autem appetitus rationalis non dividitur per

irascibilem et concupiscibilem, ut quidam posuerunt: quia objectum voluntatis est bonum, secundum communem boni rationem, quam potest intellectus apprehendere, non autem sensus. Et ideo appetitus sensitivus, cuius objectum est bonum secundum rationem particularem, dividitur in irascibilem et concupiscibilem, secundum diversas rationes boni sensibilis; quod vel est delectabile secundum sensum, ad quod ordinatur concupiscibilis; vel est altitudinem propriam habens supra impedimenta delectationis, et hoc est objectum irascibilis; unde in appetitu superiori irascibilis et concupiscibilis non ponuntur. Sic ergo subjectum spei non est irascibilis, sed voluntas.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod spes de qua loquimur, est ardui intelligibilis, quod non est objectum alicujus specialis potentiae; sed voluntas in ipsum tendit secundum rationem universalem boni.

AD SECUNDUM dicendum, quod caritas perficit voluntatem perfecte quantum ad unum motum ejus qui est amare; sed indiget alia perfectione quantum ad alium motum ejus qui est sperare.

AD TERTIUM dicendum, quod quando sunt multa ordinata ad unum, possunt simul intelligi: similiter etiam motus spei simul potest esse cum motu caritatis, quia ad se invicem ordinantur.

AD QUARTUM dicendum, quod certitudo spei derivatur a certitudine fidei: in quantum enim motus appetitivæ virtutis dirigitur a virtute cognoscitiva, participat aliquid de ejus certitudine.

ARTICULUS III. — *Utrum spes sit prior caritate.* (I-II part., quæst. LXII, art. 4; et II-II, qu. XVII, art. 8.)

Tertio quaeritur de ordine spei ad caritatem, utrum spes sit prior caritate. Et videtur quod non. Ambrosius enim super illud Luc., XVII: *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, etc.*, dicit: *Ex fide est caritas, ex caritate spes.* Sed fides est prior caritate. Ergo caritas est prior spe.

2. Præterea, Augustinus dicit in Ench. (cap. VIII), quod fides sine caritate non prodest; spes autem sine caritate esse non potest. Sed si spes esset prior caritate, posset esse sine ea, sicut et fides, licet non prodesset. Ergo spes non est prior caritate.

3. Præterea, Augustinus dicit, XII de Civitate Dei (cap. VII et IX), quod boni motus atque affectus, ex amore et ex sancta caritate veniunt. Sed sperare, secundum quod est actus spei, est quidam motus et affectus laudabilis. Ergo derivatur a sancta caritate. Sic ergo caritas est prior spe.

4. Præterea, spes est cum desiderio, ut supra dictum est. Sed desiderium non est nisi boni amati. Ergo spes præsupponit amorem: ergo est posterior caritate.

5. Præterea, inter affectiones animæ, prima est amor; ex eo enim omnes actiones et affectiones animæ derivantur, ut patet per Dionysium (IV cap. de divinis Nominib.) Sed spes importat quandam animæ affectionem. Ergo caritas, quæ est amor, est prior spe.

6. Præterea, spes, vel desiderium, non est nisi proprii boni. Sed bonum aliquod fit proprium appetenti per amorem; sic enim redditur conveniens. Ergo spes et desiderium præsupponit amorem.

7. Præterea, Augustinus dicit, XIV de Civit. Dei (cap. VII, in med.) quod recta voluntas est caritatis. Sed recta voluntas præcedit spem. Ergo caritas præcedit spem.

8. Præterea, eorum quæ sunt simul, unum non est prius altero. Sed fides, spes et caritas sunt simul: quia, sicut Gregorius dicit super Ezech., æqualiter ab homine habentur. Ergo spes non est prior caritate.

9. Præterea, idem non est prius se ipso. Sed idem videtur esse spes caritati; cum utriusque sit unum objectum, scilicet summum bonum. Ergo spes non est prior caritate.

10. Præterea, Magister dicit, XXVI dist. lib. III Sententiarum, quod spes ex meritis provenit, quæ præcedunt non solum rem speratam, sed spem quam præit caritas. Ergo spes non est prior caritate.

11. Præterea, spei opponitur desperatio; caritati autem opponitur quodlibet peccatum mortale. Sed prius est quod homo incidat in peccatum mortale quam quod incidat in desperationem. Ergo caritas est prior spe.

12. Præterea, ordo habituum et actuum est secundum ordinem objectorum. Sed bonum, quod est objectum caritatis, est prius quam arduum, quod est objectum spei; quia arduum se habet ex additione ad bonum. Ergo caritas est prior spe.

13. Præterea, quicquid nobilitatis convenit alicui incompleto in aliquo genere, convenit etiam completo in genere illo. Sed manifestum est quod aliquis amor incompletus præcedit spem. Ergo multo magis amor completus, qui est caritas, spem præcedit.

Sed contra est quod dicitur Math., I, 2: *Abraham genuit Isaac; Isaac autem genuit Jacob;* Glossa (interlin.): *Id est, fides genuit spem, spes caritatem.* Sed generans est prius genito. Ergo spes est prior caritate.

Præterea, super illud Psal. xxxvi, *Spera in Deo, et fac bonitatem,* dicit Glossa (interlin. ex Cassiod.) : *Spes est introitus ad fidem, et initium humane salutis.* Et sic videtur quod spes sit prior fide. Sed prior est fides caritate. Ergo et spes.

Præterea, Apostolus dicit, I ad Timoth., I, 5: *Finis præcepti caritas est de corde puro et conscientia bona;* Glossa

(interl.) : *Idest spes.* Et sic videtur quod caritas procedat ex spe. Spes ergo est prior caritate.

Præterea, Augustinus dicit in X de Trinitate (cap. I, a med.), quod nullus amat nisi id ad quod se sperat posse pervenire; et id quod quis non sperat; aut non amat, aut tepide amat. Ergo amor præsupponit spem.

Præterea, prius est a quo non convertitur consequentia subsistendi. Sed spes est hujusmodi; in statu enim viæ quicumque habet caritatem, habet spem; sed non convertitur. Ergo spes est prior caritate.

Respondedo dicendum, quod prius dicitur aliquid, vel secundum rationem alicujus principii, vel quia principio propinquius est. Sunt autem duo principia intrinseca rei; materia, et forma; et secundum horum differentiam aliquid dicitur dupliciter prius. Uno quidem modo est aliquid prius altero perfectione, sicut actus potentia; et perfectum imperfecto: quæ quidem prioritas respondet principio formali. Alio vero modo est aliquid prius in via generationis et temporis; et sic potentia est prior actu in eodem, et imperfectum perfectio. Simpliciter autem et universaliter etiam tempore perfectum est prius; quia imperfectum non movetur nisi ab aliquo præexistenti perfecto; hoc autem respondet materiali principio. Secundum igitur primum prioritatis modum caritas est prior naturaliter spe; secundum autem modum secundum spes in uno homine præcedit caritatem.

Ad cujus evidentiam sciendum est, quod omnes affectiones animæ, quæ sunt quidam appetitivi motus, proportionantur motibus naturalibus; eo quod motus naturalis ex inclinatione naturali procedit, quæ dicitur appetitus naturalis; et similiter motus affectionum animalium procedunt ex inclinatione animalis, quæ est appetitus animalis. In motibus autem naturalibus invenimus, primo quidem, principium ipsius motus, quod est informatio mobilis per suam formam non animale, sicut cum generatur grave aut leve. Secundo est motus naturalis, proveniens ex tali forma; sicut cum corpus ascendit et descendit. Tertio vero est quies in proprio loco. Et similiter in appetitu animali, primo quidem est informatio quædam ipsius appetitus per bonum; et hoc est amor, qui unit amatum amanti. Ex hoc autem secundo sequitur, si bonum amatum sit distans, quod appetitus tendat in illud motu desiderii vel spei. Tertio autem sequitur gaudium vel delectatio, quando aliquis pertingit ad rem amatam. Sicut igitur motus et quies naturalis provenit ex forma, ita omnis affectio animæ provenit ex amore. Oportet igitur quod secundum differentiam amoris attendatur differentia in ceteris affectionibus animæ. Est autem duplex amor: unus quidem imperfectus, alius autem perfectus. Imperfectus quidem amor alicujus rei est, quando

alicujus rem aliquam amat non ut ei bonum in se ipsa velit, sed ut bonum illius sibi velit; et hic nominatur a quibusdam concupiscentia; sicut cum amamus vinum, volentes ejus dulcedine uti; vel cum amamus aliquem hominem propter nostram utilitatem vel delectationem. Alius autem est amor perfectus, quo bonum alicujus in se ipso diligitur; sicut cum amando aliquem, volo quod ipse bonum habeat, etiam si nihil unde mihi accedat; et hic dicitur esse amor amicitie, quo aliquis secundum se ipsum diligitur; unde ista est perfecta amicitia, ut dicitur in VIII Ethic. (IX Ethic., cap. III, parum a med.). Caritas autem est non quicumque amor Dei, sed amor perfectus, quo Deus in se ipso diligitur. Ad hoc autem quod aliquis bonum divinum secundum se diligit, inducitur ex bonis a Deo provenientibus, quæ sibi quis vult; et ex malis quæ, Deo inhærendo, vitat. Quantum ad vitationem malorum, pertinet ad hunc amorem timor; quantum vero ad consecutionem honorum, pertinet ad sui amorem spes, quæ est motus tendens in aliquid adipiscendum, sicut dictum est. Unde utrumque horum secundum propriam rationem derivatur ex imperfecto Dei amore. Et propter hoc in via generationis et temporis sicut timor præcedit caritatem, et introducit ad ipsam, ut Augustinus dicit super Canonicam Joan. (tract. IX inter princ. et med.); ita etiam et spes introducit ad caritatem; dum aliquis per hoc quod sperat se aliquod bonum a Deo consequi, ad hoc deditur (1) ut Deum propter se amet.

Ad PRIMUM ergo dicendum, quod, sicut Ambrosius ibidem subdit, rursus in se quodam sancto circuitu refunduntur; quia scilicet, cum aliquis ex spe jam ad caritatem introductus fuerit, tunc etiam perfectus sperat, et castius timet, sicut etiam et firmiter credit. Et ideo quod dicit quod ex caritate est spes, non loquitur quantum ad primam caritatis generationem, sed quantum ad secundam caritatis refusionem; secundum quod jam nobis indita, facit nos et perfectus sperare et credere.

Ad SECUNDUM dicendum, quod spes quæ est ex meritis præcedentibus, non potest esse sine caritate, quæ est merendi principium. Sed spes informis, quæ est sine meritis in actu, sed ex meritis in proposito, est quidem sine caritate in actu, sed non sine caritate in proposito.

Ad TERTIUM dicendum, quod Augustinus ibi loquitur de bonis motibus et affectibus meritorii; hujusmodi enim ex caritate causantur.

Ad QUARTUM dicendum, quod ratio illa probat quod spes præsupponat aliquem amorem; non tamen oportet quod præsupponat amorem caritatis, sed amorem sui ipsius, quo quis optat bonum divinum.

Et per hoc patet solutio AD QUINTUM ET AD SEXTUM.

(1) *AL* deducit.

AD SEPTIMUM dicendum, quod recta voluntas dicitur caritas causaliter; quia scilicet perfecta rectitudo voluntatis non potest esse nisi ex caritate. Sed talis perfectio voluntatis non præcedit spem informem.

AD OCTAVUM dicendum, quod auctoritas Gregorii intelligitur de fide, spe et caritate secundum quod sunt virtutes; quod non convenit fidei et spei nisi secundum quod formantur caritate. Sed secundum quod sunt informes, quandoque præcedunt caritatem tempore.

AD NONUM dicendum, quod bonum divinum, ut secundum se dilectum, est objectum caritatis; sed sicut adipiscendum, est objectum spei; et propter hoc caritas a spe differt.

AD DECIMUM dicendum, quod si spes sit informis, merita non præcedunt spem, sed rem speratam (1). Si autem spes sit formata, sic merita præcedunt etiam spem; et hoc modo naturaliter præcedit ipsam caritas.

AD UNDECIMUM dicendum, quod ea quæ sunt posteriora in compositione, sunt priora in resolutione; et ideo, quia in vita generationis spes præcedit caritatem; in via resolutionis, e converso, culpa per quam amittitur caritas, præcedit desperationem, per quam amittitur spes.

AD DUODECIMUM dicendum, quod ratio illa concludit, quod amor universaliter sit prius quam spes, quia bonum communiter sumptum, est objectum amoris; non autem oportet quod caritas sit prior spe.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod præcedere in via generationis, non pertinet ad perfectionem; quia secundum hanc viam imperfecta sunt perfectis priora.

ARTICULUS IV. — *Utrum spes sit solum in viatoribus.*

(I-II part., qu. LXVII, art. 4; et II-II part., qu. LXVIII, art. 2.)

Quarto quaeritur, utrum spes sit solum in viatoribus. Et videtur quod non. Sicut enim spes est rei non habitæ, quod videtur repugnare statui beatorum; ita etiam desiderium est rei non habitæ. Sed desiderium est in beatis, secundum illud I Petri, 1, 12: *In quem desiderant Angeli prospicere*. Ergo etiam spes potest esse in beatis.

2. Præterea, spes, cujus objectum est bonum, est aliquod perfectius timore, cujus objectum est malum. Sed aliquis timor est in beatis, secundum illud Psalm. XVIII, 10: *Timor Domini sanctus permanet in sæculum*. Ergo aliqua spes est etiam in beatis.

3. Præterea, sicut adeptio beatitudinis est quoddam bonum arduum; ita etiam et ejus continuatio. Sed antequam beatitudinem aliqui adipiscantur, sperant beatitudinis adptionem.

(1) *Al. separatam.*

Ergo etiam post quam sunt beatitudinem adepti, possunt sperare beatitudinis continuationem.

4. Præterea, spes et desperatio sunt in eodem. Sed desperatio potest esse de alio; unde mandatur nobis de nemine esse desperandum in via. Ergo etiam spes potest esse de aliquo alio; et ita, sancti qui sunt in patria, possunt sperare de aliis qui sunt in via, quod ad beatitudinem perveniant.

5. Sed dicendum, quod sperare beatitudinem alterius, non pertinet ad virtutem spei. — Sed contra, sicut spes est virtus theologica, ita et caritas. Sed eadem virtute caritatis, homo diligit se et proximum. Ergo eadem virtute spei sperat homo vitam æternam sibi et aliis; et sic, cum boni sperent vitam æternam aliis, videtur quod in eis sit virtus spei.

6. Præterea, oratio ex virtute spei procedit, secundum illud Psal. xxxvi, 5: *Revela Domino viam tuam, et spera in eo; et ipse faciet*. Sed sanctis qui sunt in patria convenit orare; et de hoc rogamus eos dicentes *Orate pro nobis omnes sancti Dei*. Ergo in eis potest esse etiam spes.

7. Præterea, idem est principium movendi ad terminum, et quiescendi in termino. Sed spes est principium motus in beatitudinem, secundum illud Hebr., vi, 19: *Qui spem habemus incedentem, idest incedere facientem, usque ad interiora velaminis*. Ergo etiam spes est principium quiescendi in beatitudine; et ita oportet quod beatis insit spes.

8. Præterea, Isidorus dicit (lib. II de summo Bono, cap. IV circa fin.), quod spe et fide nitet justitia; et Augustinus dicit in *Enchir.* (cap. cxvii, parum a princ.), quod qui recte vivit, recte credit et recte sperat. Sed justitia est in patria, et vitæ rectitudo; secundum illud Isai., lx, 21: *Populus tuus omnes justi*. Ergo etiam in patria est fides et spes.

9. Præterea, certitudo perpetuæ permanens in beatitudine requiritur ad beatitudinem. Et quia hæc defuit Angelis ante confirmationem vel lapsum, non fuerunt perfecte beati, ut Augustinus dicit. Sed certitudo expectationis beatitudinis pertinet ad virtutem spei. Ergo in beatis est spes.

10. Præterea, quæ, corrupta, sunt bona, ipsa sunt mala, secundum Philosophum (II Topic., cap. IV in fine). Si igitur spes quæ est in viatoribus, corrumpatur per beatitudinem, quæ est summum bonum hominis, videtur quod spes sit malum; quod est inconveniens; cum spes sit virtus, ut dictum est, art. 1 hujus quæst.

11. Præterea, actus virtutis videtur esse non solum facere vel velle facere quod ad virtutem pertinet, quando facultas adest; sed etiam velle facere, si facultas adesset; actus enim justitiæ est velle reddere pecuniam debitam, etiam si eam quis non possit habere. Sed sancti qui sunt in patria, sic sunt dispositi, quod vellent beatitudinem expectare, etiam si eam non

habent. Ergo in eis est actus spei. Sed actus procedit ab habitu. Ergo in eis est virtus spei.

12. Præterea, Anselmus dicit in libro de Similitudinibus, quod in sanctis post resurrectionem erit tanta forlitud, quod poterunt terram movere; non quod eam sint moliri, vel aliquid hujusmodi, omnibus optime collocatis; sed propter eorum perfectionem. Ergo, a simili, habitus spei, quæ est quædam perfectio animæ, poterit esse in beatis, quamvis actus spei ibi locum non habeat.

13. Præterea, divina bonitas non est major quam divina majestas. Sed caritas, cujus objectum est divina bonitas, manet in patria. Ergo et spes, cujus objectum est divina majestas.

14. Præterea, destructo fundamento et pariete, destruitur tectum. Sed in ædificio spirituali fides se habet ut fundamentum; spes autem quæ erigit (1), se habet per modum parietis. Si ergo a beatis abstrahatur fides et spes, non poterit remanere caritas, quæ operit per modum tecti; quod est inconveniens; quia *caritas nunquam excidit*, ut Apostolus dicit, I Corinthi., xiii, 8.

15. Præterea, quicumque expectat aliquid per quod, cum habitum fuerit, ejus appetitus quietatur, videtur sperare illud. Sed animæ beatorum expectant gloriam corporis, qua habita, eorum appetitus quietatur, ut Augustinus dicit XII super Gen. ad lit. (cap. xxxvi). Ergo in eis est virtus spei.

16. Præterea, Christus a primo instanti suæ conceptionis fuit perfectus comprehensor. Sed Christus habuit spem: ex ejus enim persona dicitur in Psalm. lxx, 1: *In te, Domine, speravi*, ut Glossa exponit (super illud, *In manus tuas, Domine*; idem dicitur in Glossa ordinaria ad Augustino). Ergo in beatis potest esse spes.

Sed contra est quod dicitur Roman., viii, 24: *Quod videt quis, quid sperat?* Sed sancti fruuntur plena Dei visione. Ergo in eis non est spes.

Præterea, Apostolus, I ad Cor., xiii, probat caritatem esse majorem fide et spe: quia caritas non excidit; fides autem et spes evacuabuntur, cum venerit quod perfectum est. Sed illud perfectum est status beatitudinis. Ergo fides et spes non remanent in statu beatitudinis.

Præterea, Augustinus dicit in lib. de Bono conjugali (cap. xxi, parum a princ.): *Habitus est quo aliquid agitur cum opus est; et si non agitur, potest agi*. Ex quo accipitur, quod ubi non potest esse actus, ibi non est habitus. Sed in patria non potest esse actus spei, qui respicit beatitudinem non habitam. Ergo ibi non potest esse habitus spei.

Respondeo dicendum, quod remoto eo a quo res aliqua ha-

(1) Al. erit, item exigit.

bet speciem, consequens est ut species rei solvatur; sicut remota forma substantiali a corporibus naturalibus, non remanent specie eadem. Sicut autem forma in rebus naturalibus dat speciem; ita et in moralibus objectum dat speciem actui, et per consequens habitui; et ideo sublato principali objecto aliqujus habitus, non potest remanere habitus. Spei autem objectum, si spes absolute consideratur, est bonum arduum futurum possibile, ut supra, art. I hujus quæst., dictum est; unde si cesset aliquid esse bonum, vel esse futurum, vel esse arduum, vel esse possibile, cessabit spes secundum communem rationem spei. Spei autem, secundum quod est virtus theologica, objectum formale est auxilium divinum, cui inhæret: et quamvis sub hoc formali objecto multa materialia sperata comprehendantur, unum tamen est principale, et alia sunt secundaria vel adjuncta. Quod quidem potest accipi dupliciter. Uno modo ex parte rei sperate; alio modo ex parte hominis sperantis. Ex parte quidem rei sperate principale objectum spei, secundum quod est virtus theologica, est plena Dei fruitio, quæ beatum facit: alia vero sub spe cadunt in ordine ad hunc finem; sive sint spiritualia, sive temporalia bona. Ex parte vero sperantis, principale objectum est quod aliquis beatitudinem speret sibi; secundarium vero est quod speret eam aliis in quantum sunt quodam modo unum cum ipso, et bonum eorum desiderat et sperat sicut et sum. Manente igitur objecto principali, scilicet quod bonum arduum, quod est beatitudo, sit futurum, et possibile haberi respectu ejus qui sperat; manet virtus spei; et per hanc virtutem spei sperat aliquis non solum futuram beatitudinem, sed etiam ad hoc ordinata; et per eandem spei virtutem sperat aliquis beatitudinem aliis, et quæcumque in beatitudinem ordinantur. Sed si subtrahatur principale objectum spei, secundum quod est virtus theologica; ita, scilicet, quod beatitudo æterna jam non sit futura, sed habita; cessat species hujus virtutis; unde non est in beatis spes quæ est virtus theologica. Possunt autem sancti aliqua sperare inhærendo divino auxilio, vel ad se vel ad alios pertinentia, secundum communem rationem spei; non autem secundum propriam rationem spei quæ est theologica virtus. Et hujus exemplum e contrario in malis accipi potest. Caritatis enim principale objectum est Deus: unde, quamdiu aliquis diligit Deum, per eandem virtutem caritatis diligit etiam proximum in Deo. Sed si desinat diligere Deum, poterit quidem diligere proximum secundum naturam; non tamen per virtutem caritatis, cujus species solvitur remoto principali objecto.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod desiderium ibi ponitur non quidem proprie, secundum quod est rei futuræ; sed secundum quod excludit fastidium; per modum quo Eccli., xxiv, 29, dicitur: *Qui edunt me, adhuc esurient*.

AD SECUNDUM dicendum, quod timor est respectu mali. Sub malo autem comprehendi potest omnis defectus. Est autem triplex hominis defectus. Unus quidem pœnæ; et hunc quidem principaliter respicit timor servilis. Alius autem est defectus culpæ, et hunc defectum respicit timor filialis vel castus, secundum quod est in statu viæ, in quo peccare possumus. Neutro autem modo erit timor in patria, sublata potestate culpæ et pœnæ; secundum illud Prov., i, 33: *Abundantia perfructur, malorum timore sublato*. Est autem tertius defectus naturalis, secundum quod quælibet creatura in infinitum distat a Deo; qui defectus nunquam tollitur; et hunc defectum respicit timor reverentialis qui erit in patria; qui reverentiam exhibebit suo creatori ex consideratione majestatis ejus, in propriam desiliens parvitatem. Sed objectum spei, quod est beatitudinem esse futuram, tollitur, ea superveniente; et ideo spes non remanebit.

AD TERTIUM dicendum, quod continuatio beatitudinis non habet rationem futuri: quia inquantum aliquis homo fit beatus, aeternitatem participat, in qua non est præteritum et futurum; unde in beatitudine illa dicitur vita æterna. Dato etiam quod haberet rationem futuri, non habet rationem ardui respectu ejus qui jam beatitudinem obtinet. Ex hoc enim ipso accipit non solum facultatem, sed etiam necessitatem quandam nunquam peccandi, sed semper permanendi. Et ideo totaliter tollitur ratio spei.

AD QUARTUM dicendum, quod ratio illa procedit de eo quod cadit sub spe, non principaliter, sed secundario.

AD QUINTUM dicendum, quod quamdiu remanet principale objectum spei, eadem virtute spei sperat aliquis bona sibi et aliis; sed remoto principali objecto, potest quidem aliis sperare aliquo modo, sed non secundum virtutem spei.

AD SEXTUM dicendum, quod eo modo convenit sanctis orare sicut et sperare; non quidem per virtutem spei, quæ ponitur theologica virtus.

AD SEPTIMUM dicendum, quod si accipiatur primum principium movens ad terminum, verum est idem esse principium motus ad terminum, et quietis in termino; sed si accipiatur aliquid secundarium et instrumentale; quedam sunt principia motus, quæ cessant, cum perventum fuerit ad terminum; sicut navis cessat, et impulsio venti, cum perventum fuerit ad portum. Et hoc modo caritas, quæ est primum movens, manet in termino beatitudinis, non autem spes, quæ est secundarium principium appropriatum motui.

AD OCTAVUM dicendum, quod auctoritates illæ loquuntur de justitia et rectitudinem vitæ secundum statum præsentis vitæ, quo moventur ad rectitudinem.

AD NONUM dicendum, quod certitudo quæ est in beatis de

perpetua stabilitate, non est per aliquid quod expectetur futurum, sed per id quod jam acceperunt; unde non pertinet ad rationem spei.

AD DECIMUM dicendum, quod sicut Philosophus dicit in III Physic. (com. XIX), in motibus accipiuntur magis et minus loco contrariorum, ut magis et minus album loco albi et nigri; et similiter magis et minus bonum loco boni et mali. Sic igitur beatitudo superveniens evacuat spem, non sicut bonum malum, sed minus bonum; sicut juvenas peritiam.

AD UNDECIMUM dicendum, quod objectum alicujus virtutis potest deesse dupliciter: uno modo, cum possibilitate habendi; et sic etiam objecto non habito potest esse actus virtutis et virtus, sub hac conditione, si facultas adesset: alio modo, cum impossibilitate habendi; et sic nec habitus nec actus manet: frustra enim remaneret. Et hoc modo tollitur objectum spei in patria; quia nunquam de cetero erit possibile beatitudinem esse futuram.

AD DUODECIMUM dicendum, quod fortitudo illa quæ erit in sanctis, erit consequens ex principio præexistenti, id est ex perfecta inhæssione ad omnipotentem Deum; non autem erit ordinata ut ad finem; sed magis finem consequens, ut dictum est. Et ideo non est similis ratio de spe, quæ non datur nisi propter motum in finem.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod majestas Dei non est minor quam ejus bonitas. Sed caritas alio modo se habet ad bonitatem quam spes ad majestatem; quia caritas de sui ratione importat unionem; et ideo perficitur in patria. Spes autem importat distantiam, quæ repugnat statui patriæ.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod fides et spes habent rationem fundamenti vel parietis ex parte ejus quod est perfectionis in eis; scilicet ex eo quod fides inhæret primæ veritati, spes autem summæ majestati; non autem ex hoc quod est imperfectionis in utraque; inquantum, scilicet, fides est non apparentium, et spes non habiturum. Et ideo in statu perfectæ beatitudinis, quando caritas, quæ nihil de sui ratione imperfectionis importat, perficietur, fidei succedet perfectus fundamentum, scilicet visio aperta; et spei perfectior partes, scilicet comprehensio plena, secundum illud I Corinth., ix, 24: *Sic currite, ut comprehendatis*.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod gloria corporis derivatur in sanctis a gloria animæ; et ideo habentibus gloriam animæ, quæ est potior, gloria corporis non habet rationem ardui.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod Christus speravit secundum communem rationem spei, non autem habuit spem quæ est virtus theologica; quia beatitudo non erat ei futura, sed præsens.